

Vapaussota – valkoisen Suomen historiapoliittinen artefakti

Artefaktilla tarkoitetaan tässä keinotekoista, ”tekemällä tehtyä”. Sen vastakohta on ekofakti eli luonnonesine. Historiantutkimuksessa artefaktiksi voidaan kutsua tiettyä tarkoitusta palvelevaa sepitelmää, joka on tehty tieteellisen tutkimuksen menetelmistä, lähdekritiikistä ja tiedon totuudellisuudesta vähääkään välittämättä. Tällaisia sepitelmiä historian esitykset ovat pullollaan, ajatellaanpa vaikka esimerkiksi sitä, miten sinnikäs on ollut käsitys ”Ruotsi-Suomesta” tai ”Porvoon valtiopäivistä 1809”. Samaan kategoriaan niiden kanssa kohoaa 1900-luvun artefakteista ”joulukuun kuudennen päivän tirkistysaukosta” tähystelty itsenäisyshistoria.¹ Yksi itsenäisyshistorian sitkeähenkisimmistä tuotoksista on valkoisessa Suomessa sepitetty vapaussotakertomus.

Mitä sotaa Suomessa käytiin vuonna 1918? Monia eri nimityksiä syntyi jo sodan aikana molemmin puolin rintamaa. Valkoisessa Suomessa sodan luonteesta ei kuitenkaan ollut enää mitään epäselvyyttä: se oli ollut Venäjää vastaan käyty vapaussota, joka oli lopullisesti sinetöinyt Suomen itsenäisyyden. Vapaussotatulokinta vakiintui nopeasti ainoaksi oikeaksi totuudeksi vuoden 1918 tapahtumista. Sisällissodan muistamisen valkoinen hegemonia piti pintansa sodasta esitetyissä historiakäsityksissä, kouluopetuksessa ja jopa historiantutkimuksessa aina 1960-luvulle saakka. Ensimmäisinä sitä haastoivat Väinö Linnan *Täällä Pohjantähden alla* -trilogia (1959, 1960 ja 1962) ja Jaakko Paavolaisen terroritutkimukset (1966 ja 1967). Mihin vapaussotamyytin sitkeähenkisyys oikein perustui? Nykytutkimuksen mukaanhan vapaussota vastaa miltei kaikista vuoden 1918 sodalle annetusta nimityksistä kaikkein heikoimmin sodan todellista luonnetta.

Ei siitä oikein kunnan vapaussotaa saatu

Vapaussodalla tarkoitetaan, jos ollaan tarkkoja, ihanteellisimmillaan sellaista sotaa, jossa alistettu kansakunta tai valtio taistelee vapautuakseen jonkin ulkopuolisen vallanpitäjän, emämaan tai miehittäjän alaisuudesta. Vapaussodan tavoitteena on valtiollisen itsenäisyyden saavuttaminen, suvereniteetti, jonka ulkovallat tunnustavat. Tällaisesta vapaussodasta Suomessa haaveilivat lähinnä itsenäisyysaktivistit. Sitä varten ryhdyttiin perustamaan kansallista vapautusarmeijaa, jonka ensimmäisenä vaiheena oli noin kahden tuhannen nuoren miehen lähettäminen Saksaan saamaan sotilaskoulutusta. Sen jälkeen kun V. I. Leninin bolsevikkihallitus oli taktisista syistä vuoden 1917 viimeisenä päivänä yllättäen tunnustanut Suomen porvarillisen hallituksen, Suomelle ei näyttänyt enää olevan tarjolla ideaalityypistä vapaussotaa.

Kun Suomi oli tammikuun alussa 1918 saanut – Iso-Britanniaa ja Yhdysvaltoja lukuun ottamatta – useilta merkittäviltä ulkovalloilta suvereniteetilleen tunnustuksen, näytti hetken siltä, ettei aktivistien kauan unelmoimaa aseellista vapaustaistelua Venäjältä irtautumiseksi kenties tarvittaisikaan. Tähän suuntaan alkoivat käydä myös Libaussa malttamattomina kotiutusta odotelleiden jääkäreiden ajatukset. Kun heidän korviinsa kantautui uutisia Suomen itsenäisyysjulistuksesta ja ulkovaltojen sille antamasta tunnustuksesta, tehtävä, johon he olivat kolme vuotta Saksassa valmistautuneet, näytti ratkeavan itsestään. Oliko alistuminen preussilaisten vääpeleiden simputukseen ja rämpiminen Kuurinmaan rämeiköillä ollut turhaa? Ei ihme, että nuorukaiset olivat kallella kypärin ja siipi maassa.

Juuri itsenäiseksi julistautuneessa Suomessa oli vuodenvaihteessa 1917–1918 vielä noin 42 000 venäläistä sotilasta, jotka eivät olleet enää oikein kenenkään komennossa. Svinhufvudin hallitus päätti, että venäläiset oli riisuttava aseista ja karkotettava maasta niin pian kuin mahdollista. Tätä tehtävää suorittamaan hallitus lähetti Pohjanmaalle kenraaliluutnantti Mannerheimin, joka ryhtyi muodostamaan paikallisista suojeluskunnista tasavallalle armeijaa.

Tammikuun viimeisellä viikolla 1918 Mannerheimin johdolla toteutettua Pohjanmaan venäläisvaruskuntien aseistariisuntaa on jälkeinpäin kuvattu vapausodan ensimmäiseksi vaiheeksi. Heti alkajaisiksi Mannerheim kuitenkin ilmoitti, ettei hän sodi Venäjää eikä venäläisiä vastaan. Hän laati ”Venäjän urheille sotilaille” osoitetun julistuksen, joka ilmestyi helmikuun alussa kaikissa huomattavissa valkoisen Suomen lehdissä:

Minun päällikkyyteni alaiset, itsenäisen Suomen tasavallan talonpoikaisjoukot eivät sodi Venäjää vastaan, vaan ovat nousseet suojaamaan vapautta ja laillista hallitusta, sekä säälimättä kukistamaan niitä huligaani- ja rosvojoukkoja, jotka julkisesti uhkaavat maan laillista järjestystä ja omaisuutta. ... Venäläiset soturit! Tarpeeksi on jo vuodatettu verta. Annettakoon suomalaisten – sekä talonpoikain että työläisten – itse ratkaista kohtalonsa!

Suomen tasavallan hallituksen joukkojen ylipäällikkö, Kenraali Mannerheim Vaasassa tammikuun 30 p. 1918.²

Ylipäällikön sanavalinnoissa huomio kiinnittyi siihen, että hän teki eron ”Venäjän urheiden sotilaiden” ja ”huligaani- ja rosvojoukkojen välillä”. Näin hän välttyi siltä ilmeisen vastenmieliseltä tilanteelta, jossa hän olisi joutunut taistelemaan vanhoja asetovereitaan, venäläisiä sotilaita vastaan.

Ennen aseistariisuntaoperaationsa aloittamista Mannerheim neuvotteli Vaasassa kollegiaalisesti korkeimpien venäläiskomentajien kanssa, jotta väkivaltaiselta konfliktilta välttyttäisiin. Venäläiset upseerit saivat Mannerheimilta kunniasanaa vastaan oikeuden liikkua kaupungilla vapaasti ja pitää henkilökohtaiset aseensa, miekkansa ja pistoolinsa sekä sotilaspalvelijansa, joka kuului tuohon maailman aikaan upseereiden ikimuistoiseen nautintaan.

Vaasaan helmikuun lopulla 1918 kotiutetut jääkärit eivät voineet millään käsittää sitä, että venäläisiä upseereita liikkui kaupungilla ihan muina miehinä. Heille maksettiin senaatin varoista jopa muutaman kuukauden ajan palkkaa, ja osa heistä asui yhdessä kaupungin harvoista herrasväen standardeja jotenkin vastaavassa Ernstin hotellissa.³ Pietarsaaressakin 13 venäläistä

upseeria sai varuskunnan aseistariisunnan jälkeen suojeluskuntapiiriltä täyden ylöspidon ja 300 markan kuukausipalkan.⁴ Aika kummallinen Suomen ”vapaussota” tosiaan oli, kun se kohteli vihollisarmeijan upseereita noin ystävällisesti.

Mannerheimin Pohjanmaalla tammikuun lopussa 1918 käymässä ”vapaussodassa”, jos aseriisuntaoperaatiota halutaan siksi kutsua, noin 5 000 venäläistä luovutti aseensa helposti. Heille luvattiin, että Suomen hallitus ryhtyy nopeasti toimeen heidän kotiinpaluunsa järjestämiseksi. Muutamissa suurimmissa varuskunnissa, kuten Vaasassa ja Pietarsaassa, osa sotilaista ei totellut upseereitaan vaan asettui vastarintaan. Tässä erikummallisessa vapaussodassa kaatui kuutisenkymmentä venäläistä ja 20 suojeluskuntalaista.⁵

Vain murto-osa osa venäläisistä sekaantui suomalaisten sisällissotaan

Kun Suomessa puhutaan itsenäistymisen jälkeen maahan jääneistä venäläisistä sotilaista, heidät esitetään yleensä yhtenäisenä joukkona, ikään kuin kaikki tai vähintään suurin osa heistä olisi ollut ideologisesti bolsevikkeja ja ottanut käskyjä Leninin hallitukselta. Näin ei tietenkään ollut, ja kyse on tahallisesti liioitellusta, jonka tavoitteena on ollut saada venäläisten apu punaisille näyttämään mahdollisimman suurelta. Varmasti venäläissotilaissa oli bolsevikkejakin, mutta enemmistöä heistä eivät suomalaisten keskinäiset välienselvittelyt voineet vähempää kiinnostaa. Upseerit, jos he jompaakumpaa osapuolta sympatisoivat, olivat lähes poikkeuksetta valkoisten puolella. Suurin osa heistä ei suin surminkaan halunnut palata V. I. Leninin bolsevikki-Venäjälle.

Venäjän bolsevikkihallitus, jonka omakin asema horjui pahoin, ei kyennyt maansa kaoottisen tilanteen vuoksi tukemaan Suomen punaisia niin paljon kuin se olisi varmasti halunnut. Maaliskuun 3. päivänä 1918 allekirjoitetussa Brest-Litovskin rauhansopimuksessa Venäjä sitoutui vetämään joukkonsa Suomesta. Se merkitsi Suomen punaisten taistelulle kuoliniskua, koska siihen loppui

Venäjän aktiivinen tuki. Bolševikkihallitus ei kuitenkaan kyennyt kotiuttamaan Suomeen jääneitä joukkoja kuin osittain, vaikka niitä olisi kipeästi tarvittu vastavallankumouksellisia vastaan Venäjällä puhjenneessa sisällissodassa.

Venäläisten roolia sisällissodassa kuvastaa hyvin se, että saksalaisten vapauttaessa huhtikuun puolivälissä 1918 Helsingin punavallasta kaupungissa oli enemmän venäläisiä sotilaita kuin kaikkia muita yhteensä, mutta onneksi he jäivät katsomoon. Helsinki pelastui tuholta sen ansiosta, että saksalaiset ja venäläiset eivät enää sotineet keskenään, koska edellä mainittu Saksan ja Venäjän välinen Brestin rauhansopimus oli astunut voimaan reilua kuu-kautta aikaisemmin. Sen nojalla saksalainen Itämeren divisioona oli tehnyt Venäjän Itämeren laivaston edustajien kanssa Hangossa sopimuksen, jolla Viaporin ja muiden Helsingin edustan rannikkolinnakkeiden järeät tykit tehtiin ampumakelvottomiksi. Niiden lukot poistettiin ja lastattiin lotjaan, joka kellui ankkurissa kaupungin edustalla Kruununvuoren selällä.

Venäläisten osuuden osoittaminen mahdollisimman suureksi on ollut vapaussotatulkinnan perusteluista tärkeimpiä. Siksi ei ole yllätys, että juuri tässä asiassa tutkijoiden käsitykset ovat myöhemminkin olleet kaikkein kauimpana toisistaan. Kiistaa voitaisiin jatkaa loputtomiin, sillä täysin objektiivista kuvaa venäläisten osuudesta punaisten puolella on mahdotonta saada, sen verran sekasortoisessa tilassa Suomeen jääneet joukot olivat. Ääripäitä edustavat Ohto Manninen ja Heikki Ylikangas. Edellisen mukaan punaisella puolella taisteli jopa 10 000 venäläistä. Jälkimmäinen on esittänyt, että heitä oli tuhat tai korkeintaan kaksi tuhatta, eivätkä he missään taistelleet yhtenäisensä joukkona.

Jollakin Ohto Mannisen on kuitenkin pitänyt perustella venäläisten aktiivisuutta. Tässä hän on turvautunut historiantutkimukselle vieraaseen argumentaatioon. ”He [venäläiset] taistelivat internationalistista velvollisuutta täyttääkseen, kuten neuvostosotilaat aina ovat maansa rajojen ulkopuolella taistelleet, mm. 1980-luvulla Afganistanissa.”⁶ Miten ihmeessä neuvostojoukkojen Afganistanissa 1980-luvulla osoittaman taistelumoraalin perusteella voidaan todistaa jotakin siitä, missä kunnossa Suo-

meen jääneet tsaarinarmeijan joukot olivat olleet yli 60 vuotta aikaisemmin?

Lopputulos pyhittää keinot

Toisessa vapaussotatulkinnan perusteluksi esitetyssä jossittelukuviossa Ohto Manninen ei sen sijaan ole jäänyt yksin:

Voidaan sen suuremmitta jossittelun vaaroitta sanoa, että mikäli neuvostovalta olisi vuonna 1918 ollut voimissaan ja levittäytynyt Keski-Eurooppaan, Suomi olisi liitetty Neuvostoliittoon, ja jos Saksa olisi ollut voimissaan ja kansanvaltuuskunta Suomessa silti pärjännyt, kansanvaltuuskunta olisi joutunut imaistuksi tulevaan Neuvostoliittoon.⁷

Tämän sisältöinen ajatuksenjuoksu löytyy lähes takuuvarmasti kaikilta niiltä, jotka ovat esittäneet, että vuoden 1918 sota oli nimenomaan vapaussota, joka lopullisesti varmistti Suomen säilymisen itsenäisenä.⁸ Vuoden 1918 sota oli siis viimeistään lopputuloksensa kautta vapaussota. Jopa suomalaisen historian tutkimuksen grand old man, akateemikko Eino Jutikkala, joka yleensä piti tiukasti kiinni siitä, että tutkimus voi tulkinnoissaan nojautua vain lähdekritiikin kautta oikeiksi todistettuihin faktoihin, antoi tällä kertaa tarkoituksen pyhittää keinot.

Jossittelu eli hienommalla nimellä kontrafaktinen historiankirjoitus sallitaan tieteessä johonkin rajaan saakka silloin kun on esitettävänä aihetodisteita. Vapaussota-nimityksen puolesta puhuu tällöin se todennäköisyys, että punaisten voittaessa Suomesta olisi tullut neuvostotasavalta, tahtoisivat he sitä tai ei.⁹

Niin olisi toki saattanut aivan hyvin käydäkin, mutta mistä me sen voimme niin varmasti tietää? Historiantutkimuksen keinoin emme voi sitä mitenkään todistaa. Tulevan ennustaminen toteutumatta jääneen historian (punaisten voiton) perusteella jää auttamatta tyhjän päälle. Sitä paitsi tiedämme, että Suomen itsenäisenä säilyminen oli vuosina 1917–1919 monilta muiltakin

osin erittäin epävarmalla pohjalla, ja Suomelle oli tarjolla useita muitakin mahdollisia tulevaisuuksia kuin vain tuo punaisen Suomen Neuvosto-Venäjään liittäminen.

Spekulointia ei varmaankaan kannata tässä kovin pitkälle jatkaa. Ehkä kuitenkin voi vielä kysyä, miten Suomen olisi käynyt, jos bolsevikkihallitus olisi kukistunut ja valkoiset olisivat palanneet valtaan Venäjällä. Valkoinen Venäjähän ei ollut missään vaiheessa halunnut myöntyä Suomen vapautumiseen. Toinen skenaario, josta meillä ehti olla jo puolen vuoden kokemuskin, oli joutuminen vuoden 1918 jälkimmäiseksi puoliskoksi keisarillisen Saksan sotilaspoliittiseksi protektoraatiksi ja taloudelliseksi siirtomaaksi. Suomen onneksi kumpikaan näistä mahdollisista historioista jäi lopullisesti toteutumatta, ja heinäkuussa 1919 vahvistettu tasavaltainen hallitusmuoto teki mahdolliseksi sen, että Suomesta saattoi tulla sellainen Suomi, joka meillä nykyään on. Siitä meillä on reaalihistorialliset faktat ja sadan vuoden kokemus, eikä jossitteluun tarvitse turvautua.

Hämmentäviä kysymyksiä

Jos vuoden 1918 sotaa halutaan kutsua Venäjää vastaan käydyksi vapaussodaksi, herää useita hämmentäviä kysymyksiä. Eikö valtaosa tästä sodasta kuitenkin ollut supisuomalaisen, valkoisten ja punaisten, välistä sotaa, jossa valkoiset kukistivat punakapinan? Eiväthän punaiset toki Suomen itsenäisyyttä vastaan taistelleet, saati liittääkseen maansa Venäjään. Työväenliike oli Venäjän maaliskuun vallankumouksesta 1917 lähtien ollut porvarillisten itsenäisyysaktivistien ohella ensimmäisenä vaatimassa Suomen irrottamista Venäjästä. Venäläisten apu punaisille jäi kovin vaatimattomaksi siihen verrattuna, miten paljon valkoiset saivat apua Saksalta ja ruotsalaisilta vapaaehtoisilta. Kyllä kai sisällissodassa oli ennen kaikkea kyse yhteiskuntaluokkien välisestä valtataistelusta, joka ratkaisi sen, millaista yhteiskuntajärjestelmää vasta itsenäistyneeseen Suomeen ryhdyttäisiin rakentamaan.

Jos tammikuun lopulla 1918 Suomessa alkaneista taisteluista halutaan tehdä vapaussota, on tietysti aiheellista kysyä myös sitä, olivatko Suomi ja Venäjä keskenään sodassa. Asia oli alusta lähtien epäselvä ja sotkuinen, ja sellaisena se myös pysyi. Valtioiden välillä ei ollut missään vaiheessa sellaista kansainvälisen oikeuden perusteella tunnistettavissa ollutta sotatilaa, jonka osapuolet olisivat toisilleen julistaneet. Miksi Neuvosto-Venäjä olisikaan julistanut Suomelle sodan, koska se piti punaista hallitusta, kansanvaltuuskuntaa, maan laillisena hallituksena? Sisällissodan taistelujen jo päätyttyä toukokuussa 1918 valtionhoitaja Svinhufvud totesi eduskunnalle vain sen, että Venäjän kanssa olivat toistaiseksi välit katkenneet, koska venäläiset olivat asettuneet tukemaan punaisten ”komissariaattihallitusta”. Ei siis myöskään Suomen hallituksen puolelta annettu mitään täsmällistä, saati virallista julistusta tai toteamusta sotatilasta.

Tammikuun lopun 1918 tapahtumista Pohjanmaalla ei siis hyvällä tahdollakaan saa kunnollista vapaussotaa. Mannerheimkin käytti käsitettä ensimmäisen kerran vasta huhtikuun alussa Tampereen valtauksen aikoihin antamassaan päiväkäskyssä. Vapaussodaksi eivät valkoiset aluksi kutsuneet myöskään niitä taisteluita, joita käytiin tammikuun lopulla puhjenneen puna-kapinan kukistamiseksi. Sodasta käytettiin kaiken aikaa monia nimityksiä rinnakkain. Valkoisten sotapropagandaa tutkineen Turo Mannisen mukaan termit vapaussota tai vapaustaistelu olivat käytössä Pohjanmaalla, kun taas Itä-Suomessa puhuttiin useammin kansalais- tai sisällissodasta.¹⁰

Kun ei miekalla, niin sitten kynällä

Kun vapaussotaa ei saatu miekalla, se oli tehtävä kynällä. Jo ennen kuin sisällissodan viimeiset laukaukset oli ammuttu, voittajat ryhtyivät kiireen vilkkaa konstruoimaan vuoden 1918 sodasta vapaussotaa. Historian oli osoitettava, että suomalaiset olivat taistelleet Venäjää vastaan ja kyenneet toteuttamaan maansa valtiollisen itsenäisyyden. Tuossa tuokiossa keksittiin, että siitähän oli

itse asiassa haaveiltu vuosikymmeniä, kenties vuosisatoja. Suomen itsenäisyysajatukseen soveltuvia tapahtumia alettiin poimia ”kumpujen yöstä” niin kaukaa kuin mahdollista ns. joulukuun kuudennen päivän tirkistysaukosta menneisyyteen päin tiirailen. Itsenäistymisen kruunasi vapaussota, eikä yhtään haitannut sekään, että se käytiin vasta sen jälkeen, kun itsenäisyydelle oli saatu jo useiden ulkovaltojen tunnustus. Erikoisinta tässä oli sen, että kaikkein ensimmäiseksi se oli saatu maalta, jota vastaan vapaussotaa käytiin.¹¹

Kuten sanottu, vapaussotakertomuksen sepityksessä ei totisesti vitkasteltu. Mannerheim asetti jo huhtikuussa 1918 Vapaussodan historian komitean, jonka tehtäväksi tuli koota sotavuoden tapahtumien tärkeimmät asiakirjat talteen ja laatia niiden pohjalta perusteellinen historiategos. Mannerheim nimesi komiteaan lähimmät upseerinsa Hannes Ignatiuksen, Gösta Theslöfin ja Rudolf Waldenin. Vapaussota oli niin suuri asia, että siitä kertovien historiategostenkin piti olla suuria. Eikä siinä vielä kaikki: 1920-luvulla ilmestyi kaksi muhkeaa kirjasarjaa, jotka kumpikin esittivät olevansa vapaussodan virallinen historia. Mannerheimin luottomiehen, kenraalimajuri Hannes Ignatiuksen johdolla laaditussa *Suomen vapaussota vuonna 1918* -nimisessä teoksessa oli kuusi osaa (ilmestyi v. 1920–1926) ja toisessa, jääkäriaktivisti Kai Donnerin kokoamassa *Suomen vapaussota* -teoksessa, niin sanotussa osanottajakirjassa, kahdeksan osaa (ilmestyi v. 1921–1928). Jääkärिताustaisen teossarjan pani vireille K. J. Gummerus Oy:n toimitusjohtaja Sakari Kuusi.¹²

6 486 sivua vapaussotaa suomeksi ja samma på svenska. Miksi vapaussodasta piti tuottaa kaksi häräntappoaseen kokoista kirjasarjaa? Vastaus löytyy, kun katsoo, ketkä tai mitkä tahot olivat niitä promotoimassa. Ignatiuksen historian takana olivat Mannerheim ja Suomen vanhan kaartin upseerit, joita joskus ”ryssän-upseereiksikin” kutsuttiin. Donnerin kirjasarja oli puolestaan yhtä selvästi jääkäreiden aikaansaannos. Kahden kilpaillevan historiasarjan tuottaminen juonsi juurensa niistä sopeutumisvaikeuksista, luottamuspulasta ja ristiriidoista, joita Venäjän armeijassa palvelleiden upseereiden ja Saksassa koulutettujen

jääkäreiden välillä oli esiintynyt jo sisällissodan aikana. Nämä ristiriidathan räjähtivät sitten käsiin vuonna 1924 niin sanotussa upseerikriisissä, jossa oli kyse entisten tsaarinupseereiden ja jääkäriupseereiden välisestä valtataistelusta.¹³

Ignatiuksen ja Donnerin kirjasarjat eivät olleet, toisin kuin ehkä olisi voinut odottaa, toistensa suoranaisia kilpailijoita siinä mielessä, että ne olisivat esittäneet vapaussodan saavutukset pelkästään omaksi ansiokseen. Tämä johtui paljolti siitä, että kirjat olivat näkökulmiltaan kovin erilaisia. Vuodenvaihteessa 1928–1929 käytiin *Historiallisessa Aikakauskirjassa* lyhyt mutta kiihvasävyinen polemiikki, jonka sytykkeenä oli Mannerheimin joukoissa palvelleiden ruotsalaisten upseereiden Ernst Linderin ja Gösta Törngrenin arvostelu molemmista teossarjoista. Ignatius otti arvostelun henkilökohtaisena loukkauksena. Mannerheim ryhtyi sovittelemaan kiistaa ja toivoi hartaasti, ettei sitä suurta ja valoisaa, joka ”kirjoitettiin miekalla, nyt himmennettäisi kynällä”.¹⁴

Ignatiuksen toimittama teossarja esiintyi historiantutkimuksena, jota pohjustettiin mittavalla alkuperäisdokumenttien ja vapaussotakertomusten keräyksellä. Niitä saatiin sekä viranomaisilta, kuten nimismiehiltä ja papistolta, että tavallisilta kansalaisilta.¹⁵ Kai Donnerin toimittamat kirjat oli koottu muistelmatyypisistä artikkeleista, joiden kirjoittajat olivat sotatapahtumissa mukana olleita jääkäriupseereita ja muita vaikutusvaltaisia aikalaisia.

Ignatiuksen *Suomen vapaussota vuonna 1918* sepitti Suomelle itsenäisyyshistorian, jossa liikkeelle lähdettiin etsimällä kansallisen tietoisuuden ja itsenäisyysajatuksen juuria ”kumpujen yöstä”, aina esihistoriasta ja keskiajasta alkaen. Anjalan liittoa ja Sprengtportenia ei tietenkään unohdettu. Porvoon ”valtiopäivillä” 1809 Suomen kansa sai ja otti kohtalonsa omiin käsiinsä. Valapattokeisari Nikolai II:n julistama helmikuun manifesti 1899 herätti suomalaiset lopullisesti tajuamaan sen, että arpa oli heitetty. Rubiconin jälkeen ei ollut enää paluuta.¹⁶

Ei tietenkään ollut yllätys, että Mannerheimin suojeluksessa laadittu vapaussodan historia kuvasi Saksan antaman sotilaalli-

Helsingin valtauksen 10-vuotisjuhlassa kenraali Mannerheim vastaanottaa ohimarssia. Kuva: Työväen Arkisto.

sen avun hyvin niukkasanaisesti. Saksalaisvallasta, joka Suomea tosiasiallisesti toukokuusta joulukuuhun 1918 hallitsi, kirja vai-
keni tyystin. Sekään ei ollut yllätys, että valkoisten väkivallasta
punaisia kohtaan kerrottiin vain yhdessä ainoassa alaviitteessä,
jossa tuotiin esiin sisällissodan tappiolukuja. Valkoisten tekemille
surmatöille ei vapaussodan historian esittämässä taulukossa ole
edes omaa saraketta.¹⁷

Moniosaiset historiateokset olivat massiivisuudestaan huolimatta vain murto-osa sitä valtaisaan vapaussotakirjallisuuden tulvasta, joka velloi Suomen kirjamarkkinoilla sisällissodan jälkeisinä vuosina. Dokumentoitua historian tutkimusta saatiin kuitenkin odottaa vielä pitkään. Vuonna 1933 ilmestyneestä J. O. Hannulan yksiosaisesta *Suomen vapaussodan historiasta* tuli eräänlainen standarditeos, jota käytettiin oppikirjana vielä 1960-luvulla. Se ei ollut enää yhtä tunteenomaisesti latautunut kuin edellä mainitut vapaussotahistoriat. Silti Hannulakin saattoi kutsua punaisia ”verenhimoisiksi hylkiöiksi”.

Muistitietoa todisteeksi punaisten rikoksista

Olipa kyse vuoden 1918 päiväkirjoista, muistelmista, lähdejulkaisuista, muistitiedosta tai kaunokirjallisuudesta, tendenssi oli aina sama: punaisten maanpetoksellisuuden ja väkivallantekojen paljastaminen. Siinä ei sanoja eikä kielikuvia säästely. Kauhu-kertomukset olivat poikkeuksetta joko täysin keksittyjä tai suuresti liioiteltuja.¹⁸ Mirja Turunen on kertonut, kuinka Kouvolan ”veripellosta” kaivettiin keväällä 1918 ylös punaisten tappamien valkoisten ruumiita punaisten murhamiesten petomaisuuden osoittamiseksi. Vainajissa ei kuitenkaan näkynyt jälkiä väitetystä silpomisesta tai kidutuksesta.¹⁹

Aapo Roseliuksen mukaan esimerkiksi kuvaukset pappien ristiinnaulitsemisista olivat tyypillisiä yleiseurooppalaisia tarinoita ja legendoja, joita levisi maailmansodan aikana maasta toiseen.²⁰ Yhtä makaabereja ja samalla tavalla perättömiä kertomuksia vastapuolen julmuuksista levitettiin myös punaisten taholla. Niitä toivat esiin työväenliikkeen lehdet, mutta valkoiset dominoivat julkisuutta ylivoimaisesti. Tätä kuvaa hyvin se, että syyskuussa 1918 ilmestymään päässyt SDP:n pää-äänenkannattaja *Suomen Sosialidemokraatti* lakkautettiin suojeluskuntien vaatimuksesta, koska lehti oli julkaissut etusivullaan kuolinilmoituksia laittomasti ammutuista ja vankileireillä menehtyneistä punaisista. Vainajan kuolinsyyntä kertominen oli suojeluskuntien johdon mie-

lestä törkeää provokaatiota, jolla loukattiin tahallisesti vapaussodan sankarivainajien muistoa. Sellaista kuin valkoinen terrori ei ollut Suomessa tietenkään koskaan tapahtunut.

Edellä mainittu Mannerheimin asettama Vapaussodan historian komitea ei ollut ainoa eikä edes ensimmäinen elin, joka ryhtyi kokoamaan muistitietoa ja kertomuksia vapaussodan ajalta. Suomessa käynnistyi intensiivinen valkoisen muistokulttuurin rankennustyö. Vaasan senaatin sisäasiaintoimikunta esitti kirjelmässään jo 17.4., että hallitus nimeäisi pätevän henkilön johtaman toimikunnan, joka keräisi ”ainehistoa punaisen hirmuvallan menettelyn valaisemiseksi ja valokuvaamaan sen jälkiä”.²¹ Keräyso toiminta alkoi vauhdilla; jo huhtikuussa 1918 maa oli jaettu keräyspiireihin ja jokaisessa piirissä oli nimetty vastuuhenkilö. Samaan aikaan käynnistyi rinnakkainen, Valtionarkiston keruuprojekti ”Vapaussodan ja punakapinan muistot talteen”. Sitä johti kokenut arkistomies Kaarlo Blomstedt.²²

Viipurissa pitkän linjan kansansivistysmies, lehtori Kaarle Soikkeli teki keväällä 1918 aloitteen vapaussodan historia-aineistojen tallentamiseksi erityismuseoon. Hän sai sotaministeri Wilhelm Thesleffin innostumaan asiasta. Soikkeli sai ministeriltä luvan varata Viipurin linnasta kokonaisen kerroksen tulevan museon käyttöön. Esineistön kokoaminen osoittautui kuitenkin käytännössä mahdottomaksi, sillä ennen armeijan kalustoinvestointien valmistumista sitä ei voitu toteuttaa.²³

Muistitietokeräysten tehokkain kanava olivat paikalliset suojeluskunnat. Ne olivat itse olleet häthätää kootun valkoisen armeijan alkusolu ja niiden rooli oli ollut valkoisten vapaustaistelussa aivan keskeinen. Suojeluskunnat soveltuivat keruutyön kanavaksi parhaiten, sillä niiden kenttäorganisaatio oli valkoisen Suomen ylivoimaisesti kattavin.²⁴

Valkoinen muistamisvimma

Vapaussodan syyttymisen muistopäiväksi muodostui 28. tammikuuta, Tammisunnuntai. Sillä juhlistettiin Etelä-Pohjanmaan

suojeluskuntalaisten aloittamaa venäläisvaruskuntien aseistariisuntaa. Roseliuksen mukaan Tammissunnuntai korosti valkoisen puolen aloitteellisuutta vapaussodassa, jota oli käyty nimenomaan venäläisiä vastaan. Tammissunnuntaina nähtiin valkoisen Suomen hengen olleen puhtaimmillaan ja kansalaisten innostuksen korkeimmillaan. Vuospäivän juhlinnan ympärille koottiin hieman samanlaista propagandakuvastoa kuin Saksassa maailmansodan puhjetessa 1914, jolloin kansakuntaa oli elähdyttänyt riemukas ja voitonvarma ”elokuun henki”.²⁵

Tammissunnuntain vietto on jatkunut Etelä-Pohjanmaalla lähes keskeytyksittä kohta sata vuotta, ensin suojeluskuntien ja toisen maailmansodan jälkeen paikallisten maanpuolustuskiltojen toimesta.²⁶ Vuonna 1951 saapui tammissunnuntain viettäjiä tietoon suruviesti; Suomen marsalkka Gustaf Mannerheim oli kuollut Lausannassa 27. tammikuuta klo 23.30. Kun Sveitsin kello väännettiin tuntia myöhempään Suomen aikaan, saatiin vuoden 1918 valkoisten ylipäällikön kuolinpäiväksi kuin kohtalon suomana tammissunnuntai 28.1. kello 00.30.²⁷

Valkoisten voitonparaatin 16. toukokuuta 1918 muistopäivästä tuli vapaussodan muistamisen tärkein vuotuinen tapahtuma. Mikäpä sopsisikaan paremmin Suomen vapaussodan symboliksi kuin ylipäällikkö Gustaf Mannerheim talonpoikaisarmeijansa kärjessä, ylväänä sankarihahmona kevyesti tanssahtelevan ratsunsa selässä Helsingin Esplanadilla. Asia ei kuitenkaan ole ihan näin itsestään selvä. Vain 32 päivää aikaisemmin, 14. huhtikuuta, helsinkiläiset olivat hurranneet vähintään yhtä hurjasti toiselle kenraalille, saksalaisen Itämeren divisioonan komentajalla Rüdiger von der Goltzille. Saksalaiset olivat vapauttaneet Helsingin punaisten vallasta ja nostattaneet kaupungin valkoisen väestön keskuudessa valtaisan saksalaishurmion.

Helsingkiläisille vielä varsin tuntematon Mannerheim, joka ei alun perin olisi halunnut Saksalta sotilaallista apua, nieli kiukunsa ja astui rohkeasti leijonan luolaan. Hänen oli välttämättä päästävä esittelemään talonpoikaisarmeijaansa pääkaupungissa. Väärinkäsitys oli oikaistava ja helsinkiläisille oli näytettävä, kuka oli vapaussodan todellinen voittaja. Päiväkäsyyssään 16. touko-

kuuta ja käsitellessään voitonparaattiaan muistelmissaan Mannerheim ei sanallakaan viitannut saksalaisten ansioihin Helsingin ja muun Etelä-Suomen vapauttamisessa. Toukokuun 16. päivänä 1918 oli kyse, ei enemmästä eikä vähemmästä kuin siitä, kumpi oli suurempi vapausodan sankari, Mannerheim vai von der Goltz.

Mannerheimilla oli draaman tajua, ja hän osasi ottaa yleisönsä. Komean voitonparaatin järjestäminen nopealla aikataululla vie-raan vallan joukkojen valtaamaan kaupunkiin on ehdottomasti Suomen historian hienoimpia poliittisia lavastuksia. Poliittista älliä oli toki myös von der Goltzilla. Havaittuaan, että kaksi kenraalia oli näihin juhliin liikaa, hän jätti suosiolla 16. toukokuun estradin Mannerheimille. Hänellä ei ollut mitään sitä vastaan, että suomalaisetkin voisivat pitää omat voitonjuhlaansa. Saksalaiset vetäytyivät kenraalinsa käskystä täydellisesti taka-alalle. Varsinkin helsinkiläisten muistoissa huhtikuun 14. säilyi kuitenkin pitkään tärkeänä, ja Goltzkin saapui seurueineen säännöllisesti viiden vuoden välein Helsinkiin sitä juhlimaan.²⁸

Tuodessaan paraatinsa keskelle saksalaista Helsinkiä Mannerheim saavutti täydellisesti tavoitteensa, mutta lopullisesti se varmistui vasta puolen vuoden kuluttua, kun Saksa joutui tunnustamaan tappionsa ympäryställe. Voitonparaatinsa päivänä Mannerheimin asema oli kaikkea muuta kuin vahva, mutta sitä suuri yleisö ei voinut mitenkään tietää. Ylipäällikön taskussa olivat jo de facto allekirjoitusta vaille valmiit potkut, joista Svinhufvud oli sopinut von der Goltzin kanssa. Suomen ja Saksan suhteiden tiivistämisen kannalta häirikkö-Mannerheim oli raivattava tieltä.

Työväestöstä Mannerheimin palvonta oli vastenmielistä. ”Kenraali Mannerheim ei ole kukistanut kapinaa Helsingissä, ei valloittanut tätä kaupunkia kapinallisilta, eikä hänen tänne saapumisensa tänä päivänä vuosi sitten ollut missään yhteydessä Suomen lopullisen vapauden saavuttamisen kanssa,” kirjoitti *Suomen Sosialidemokratissa* päätoimittaja Hannes Ryömä 16.5.1919. Hänen mielestään työväestöllä oli syytä juhlia Suomen

kansainvälistä vapautta ja itsenäisyyttä mutta ei Mannerheimia eikä hänen voitonparaattiaan.

Toukokuun 16. päivää vietettiin vapaussodan muistopäivänä armeijan ja suojeluskuntien paraatien merkeissä vuoteen 1939. Talvisodan hengessä vuonna 1940 antamassaan päiväkäskyssä Mannerheim toivoi, että siitä lähtien toukokuun kolmatta sunnuntaita vietettäisiin kaatuneiden muistopäivänä. Kaatuneisiin luettiin tuolloin ensi kertaa sisällissodan molempien osapuolten kaatuneet sekä uusina talvisodan sankarivainajat.

Valkoisten sankarivainajien siunaaminen kotipitäjän kirkkomaan multiin muodostui kunnia-asiaksi. Valkoisista vainajista oli tosin joskus ihan konkreettisestikin pulaa. Läheskään kaikki sankarivainajat eivät saaneet jäädä ensimmäiseen leposijaansa. Kevään ja kesän 1918 aikana vaelsivat kymmenet ruumissaatot pitkin ja poikin Suomenniemeä, kun vainajia kuljetettiin oikeisiin osoitteisiinsa. Esimerkiksi Nauvon ja Korppoon saaristokuntien kesken syntyi kiistaa siitä, kenelle kuuluivat Ahvenanmaalta Turun saariston kautta huhtikuun alussa kaatuneet kahdeksan saksalaista.²⁹ Heidät haudattiin Korppooseen, mutta nauvolaiset vaativat vainajien siirtämistä Nauvoon, koska vapaussoturit olivat kaatuneet nimenomaan Nauvon taistelussa. Aapo Roselius on otaksunut vaatimuksen syyksi sen, että Nauvossa ei ollut omia sankarivainajia. Siirto toteutui, ja toisena helluntaipäivänä 20. toukokuuta 1918 Nauvossa pidettiin komeat sankarihautajaiset.³⁰ Vainajien puutteessa myös kainuulainen Paltamon seurakunta vaati, että Viipuriin haudatut kaksi paltamolaispoikaa oli tuotava sieltä kotipitäjän multiin.

Sankarihautojen ohella pysyvimmän jäljen sisällissodan muistoin maisemaan jättivät vapaussodan sankaripatsaat ja muistomerkit. Vapaussotaa ei tehty vain kynällä, vaan sitä myös veistettiin kivistä ja valettiin metallista. Vuonna 1929 tehdyn kartoituksen mukaan Suomeen oli pystytetty kymmenessä vuodessa peräti 333 vapaussodan patsasta ja muistomerkkiä yli 300 paikkakunnalle. Lukuun sisältyvät saksalaisille ja ruotsalaisille pystytetyt patsaat, joita oli 24 paikkakunnalla.³¹

Hämeenlinnassa poliisiviranomaiset räjäyttivät vuonna 1923 seurakunnan pyynnöstä ilman lupaa Ahveniston hautausmaalle pystytetyn punaisten muistokiven. Pystyttäjät tuomittiin teostaan sakkoihin. Kuva: Työväen Arkisto.

Aapo Roselius on antanut sisällissodan jälkeisten vuosien muistomerkkivimmalle osuvan nimen: statuomania. Se ei toki ollut mitenkään suomalainen ilmiö vaan mitä suurimmassa määrin kansainvälinen, jopa maailmanlaajuinen. Julkisista muistomerkeistä oli 1800-luvun lopulta lähtien tullut tärkeitä historiapolitiittisia artefakteja, joiden avulla kansakuntia rakennettiin ja yhteisiä sotamuistoja konkretisoitiin.³² Nimi statuomania soveltuu Suomeen erittäin hyvin myös siksi, että patsaita pystytettiin myös kymmenille sellaisille paikkakunnille, joilla ei ollut vuoden 1918 sodassa ammuttu ainoatakaan laukausta, saati että olisi saatu omia sankarivainajia muisteltaviksi. Yli kolmensadan muistomerkin puuhaaminen, rahoittaminen ja valmistaminen ei ollut mikään pikku juttu. Onneksi Suomessa oli hyviä perinteitä ja tietotaitoa kivenveistosta. Autonomian ajan lopulla olivat

suomalaisia työllistäneet etenkin monet Pietarin muistomerkki-hankkeet. Lokakuun vallankumous lopetti tilaukset, minkä jälkeen kiviveistämöt horjuivat konkurssin partaalla. Maan suurin yritys, hankolainen Oy Granit Ab, pelastui nimenomaan vapaussodan statuomanian ansiosta.

Vapaussodan muistamisen erikoisin muoto olivat useilla eri paikkakunnilla ensimmäisenä vuosipäivänä keväällä 1919 järjestetyt performanssit, joissa kuvattiin ratkaisutaistelujen tapahtumia. Kuvaelmat, *tableaux vivants*, suurten ihmisryhmien, jopa satojen tai tuhansien ihmisten muodostamat asetelmat, olivat suosittuja esityskeinoja useissa Euroopan maissa niin kansallismielisten kuin sosialististenkin liikkeiden piirissä.³³ Suurisuuntaisin sisällissodan rekonstruktio toteutettiin Tampereella kaupungin valtauksen vuosipäivänä 4. huhtikuuta 1919. Näytökseen osallistui tuhansia suojeluskuntalaisia, joita saapui junalasteittain kaupunkiin Etelä-Pohjanmaalta ja muista lähimaakunnista.³⁴

Miksi vuoden 1918 sodasta piti tehdä vapaussota?

Syitä oli kolmenlaisia. Ensinnäkin vapaussotakertomusta tarvittiin isänmaan vapauden puolesta henkensä antaneiden sankarivainajien muiston kunnioittamiseksi. Toiseksi vapaussota tarjosi riittävän ylevän ja juhlallisen kuvaston sen perustelemiseksi, että punaisiin kohdistetut äärimmäisen kovat rankaisutoimet olivat olleet oikeutettuja. Kolmanneksi vapaussotakertomus piti yllä tietoisuutta siitä, kuka oli isänmaan perivihollinen ja mistä ilmansuunnasta se sitä uhkasi.

Punaisille oli vapaussotakertomuksessa varattu ”ryssän” kanssa veljeilleiden maanpettureiden ja murhaajien osa. Yksi tärkeimmistä vapaussotatulkinnan puolesta esitetystä argumenteista tuli juuri siitä, että punaiset olivat turvautuneet bolševikkien apuun. Tämän tulkinnan raaempi versio perustui väitteeseen, jonka mukaan punaisista oli bolševikkien kanssa liittoutuessaan tullut ”punaryssiä”, jotka eivät enää kuuluneet Suomen kansaan. Tais-telu näitä ”ryssäläisyyden saastuttamia sekasikiöitä” vastaan oli

kiistattomasti vapaussotaa, sillä sitähan ei oikeastaan käytykään oman maan kansalaisia vastaan.

Vapaussotakertomus oli myös omiaan perustelemaan punaisille langetettuja ankaria tuomioita ja oikeuttamaan jälkikäteen valkoisen terrorin. Ja toisaalta, kun kerran rangaistukset olivat näin ankaria, piti tehtyjen rikostenkin olla äärimmäisen raskaita. On toki huomattava, että valkoisten voittajienkin puolella näin jyrkästi ajattelivat vain kaikkein kiivaimmat. Sisällissodan jälkeen ei tehty historiankäsityksiä koskevia mielipidekyselyjä, mutta voi olettaa, että myös sovintoa haluavia valkoisia oli maassa runsaasti. Vapaussotalegendan hehkutus oli kuitenkin niin voimakasta, etteivät maltillisemmat äänenpainot päässeet kuuluville.

Edellä on nähty, millainen historiapolitiittinen artefakti – tekemällä tehty keinotekoinen luomus – sisällissodan loppuvaiheessa syntynyt vapaussotamytytti oli. Eric Hobsbawm puhui ”keksityistä perinteistä” johdantokappaleessa, jonka hän kirjoitti vuonna 1983 Terence Rangerin kanssa julkaisemaansa teokseen *The Invention of Tradition*. Vilkkaimmillaan traditioiden tehtailu oli hänen mukaansa 1870-luvulta lähtien nationalismin ja kansallisvaltioiden muodostumisen vaiheessa, kun niille oli seipitettävä mahdollisimman kunniakas historia.³⁵ Suomessa valtiollisen itsenäistymisen turvannut, valkoisten voittoon päättynyt sisällissota tarvitsi selitykseksen mahdollisimman uljaan kertomuksen, ja sellaisen se myös sai vapaussotamytytistä, jota valkoisessa Suomessa estoitta ja vailla vastaväitteitä rummutettiin maailmansotien välisinä vuosikymmeninä. Tuo rummutus syöpyi syvällä suomalaisten historiakäsityksiin.

Vapaussodan muistamisen kulttuuri rakensi valkoisesta Suomesta hyvin nopeasti vuoden 1918 jälkeen sen tyyppisen ”kuvitellun yhteisön”, josta nationalismin tutkija Benedict Anderson on puhunut klassikkoteoksessaan *Imagined Communities* (1983). Kuviteltu yhteisö perustuu uskoon kuulumisesta samankaltaisten joukkoon, vaikka tuon joukon kaikkien jäsenten kanssa ei voida olla henkilökohtaisessa kanssakäymisessä eikä heitä voida kohdata kasvokkain. Niin Huittisten, Iisalmen kuin satojen muidenkin paikkakuntien valkoisia yhdistivät vuoden 1918 sodan muis-

tot, joista oli kudottu vapaussodan kertomus. Eric Hobsbawmin terminologiaa lainaten se oli mitä tyypillisin ”keksitty traditio”. Se tuntui niin uskottavalta, että siihen liittyivät myös sellaisten paikkakuntien valkoiset, joilla ei ollut sisällissodasta minkäänlaisia omakohtaisia kokemuksia. Kuvaava esimerkki tästä on edellä mainittu sankarivainajien puute; kun sellaisia ei ollut, ei voitu myöskään järjestää vapaussotamyytin rakennustyössä tärkeitä sankarivainajien hautajaisia. Keksityt traditiot yhdistivät sisällissodan voittajat kuvitteelliseksi yhteisöksi, jota kutsumme valkoiseksi Suomeksi.

Viitteet

- 1 Jussila 2007.
- 2 Julkaistu sanomalehdissä 7.2.1918, esim. *Vasabladetissa* ruotsiksi sekä venäjäksi. Ks. Soikkanen 1969, 72–73.
- 3 Westerlund 2004a, 62–64.
- 4 Westerlund 1993, 49–50.
- 5 Westerlund 2004b, 172.
- 6 Manninen O. 1993, <http://www15.uta.fi/koskivoimaa/valta/1918-40/vapaussota.htm>. Julkaistu alun perin *HAIk* 2/1993.
- 7 *Ibib*.
- 8 Ks. esim. Salminen 2007, 224; Eskola 2006, 239.
- 9 Jutikkala 1995, <http://vapaussota.com/akateemikko-eino-jutikkala/>. Luettu 31.8.2017.
- 10 Manninen T. 1982, 221–223.
- 11 Jussila 2007, 15–16.
- 12 Tommila 1989, 182–183.
- 13 Noin 450 jääkäriupseeria jätti huhtikuun lopulla 1924 eroanomuksensa, mutta niitä ei hyväksytty. Protesti suuntautui erityisesti sotaväen päällikköä kenraalimajuri K. F. Wilkmania (myöh. Vilkama) ja muita korkeita venäjänupseereita vastaan. Jääkärit saivat vaatimuksilleen tukea suojeluskuntien ylipäälliköltä Lauri Malmbergilta, josta tuli toukokuussa puolustusministeri. Malmbergin vajaan vuoden mittaisella ministerikaudella jääkäriupseerit miehittivät armeijan johtopaikat. Sotaväen päällikkö Wilkman pakotettiin toistaiseksi jatkuvalle ”ulkomaan opintomatalle”.
- 14 Linder & Törngren 1928, 283–302; Ignatius 1929, 90–92; Mannerheim 1929, 58.
- 15 Vapausodan historian komitea luovutti 1926 arkistonsa vuonna 1918 perustetulle Sota-arkistolle, jonka kokoelmat ovat nykyään Kansallisarkiston hallussa.
- 16 Jussila 2007, 184–185.
- 17 *Suomen vapausota vuonna 1918 VI*, 475.
- 18 Paavolainen 1966, 253.
- 19 Turunen 2005, 318.
- 20 Roselius 2013, 48.
- 21 Roselius 2010, 41.
- 22 Blomstedt toimi sittemmin vuosina 1927–1949 Valtionarkiston hoitajana.

- 23 Roselius 2013, 43–44. Mainittakoon, että Sotamuseo avattiin Helsingissä marraskuussa 1929 entisessä Uudenmaan tarkk'ampujapataljoonan punatiilisessä kasarmissa Liisankatu 1:ssä.
- 24 Roselius 2010, 43.
- 25 Roselius 2010, 44–45.
- 26 Vain jatkosodan jälkeisinä muutamina ns. vaaran vuosina tammisunnuntaita ei vietetty.
- 27 Virallinen kuolinpäivä on kuitenkin paikallisen ajan mukainen 27.1.1951.
- 28 Hentilä M. & Hentilä S. 2016, 185–181, 345–349.
- 29 Hentilä M. & Hentilä S. 2016, 131.
- 30 Roselius 2010, 39.
- 31 Peltonen 2003, 222; ks. myös liitekartta s. 303.
- 32 Roselius 2010, 91.
- 33 Hentilä S. 2014, 207–210.
- 34 Roselius 2010, 65–66.
- 35 Hobsbawm 1983, 1–13.

Kirjallisuus

- Anderson, Benedict (1983): *Imagined Communities. Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. Verso, Lontoo & New York.
- Eskola, Seikko (2006): *Historian kuolema ja kulttuurien taistelu. Kirjoituksia historiasta ja nykyajasta*. Edita, Helsinki.
- Hentilä, Marjaliisa & Hentilä, Seppo (2016): *Saksalainen Suomi 1918. Kuinka Suomi pelastui Saksan avulta?* Siltala, Helsinki.
- Hentilä, Seppo (2014): *Bewegung, Kultur und Alltag im Arbeitersport – Liike, kulttuuri ja arki työläisurheilussa*. Helsinki, Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura. <http://www.thpts.fi/julkaisut/muut-julkaisut/bewegung-kultur-und-alltag-im-arbeitersport-liike-kulttuuri-ja-arki-tyolaisurheilussa/>.
- Hobsbawm, Eric (1983): Introduction: Inventing Traditions. Teoksessa Eric Hobsbawm & Terrence Ranger (toim.), *The Invention of Traditions*. Cambridge University Press, Cambridge.

- Ignatius, Hannes (1929): Vastineita. Suomen vapausotaa koskevien teoksien arvostelu. *Historiallinen aikakauskirja* 27 (2), 90–97.
- Jussila, Osmo (2007): *Suomen historian suuret myytit*. WSOY, Helsinki.
- Jutikkala, Eino (1995): *Maaliskuun vallankumouksesta 1917 toukokuun paraatiin 1918*. <http://vapausota.com/akateemikko-eino-jutikkala/>.
- Linder, Ernst & Törngren, G. M. (1928): Suomen vapausota. Sitä käsittelevien molempien suurteosten tarkastus, *Historiallinen aikakauskirja* 26 (4), 283–302.
- Mannerheim, Gustaf (1929): Vapausota-teosten tarkastelun johdosta. *Historiallinen aikakauskirja* 27 (1), 56–58.
- Manninen Ohto (1993): *Vapausota*. <http://www15.uta.fi/koskivoimaa/valta/1918-40/vapausota.htm>. Julkaistu alun perin *Historiallisessa aikakauskirjassa* 91 (2), 116–120.
- Manninen, Turo (1982): *Vapaustaistelu, kansalaissota ja kapina. Taistelun luonne valkoisten sotapropagandassa vuonna 1918*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Paavolainen, Jaakko (1966): *Poliittiset väkivaltaisuudet Suomessa 1918 I. Punainen terrori*. Tammi, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija (1996): *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Peltonen, Ulla-Maija (2003): *Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Roselius, Aapo (2010): *Kiista, eheys, unohdus. Vapausodan muistaminen suojeluskunnan ja veteraaniliikkeen toiminnassa 1918–1944*. Societas Scientiarum Fennica, Helsinki.
- Roselius, Aapo (2013): *Isänmaallinen kevät. Vapausotamyytin alkulähteillä*. Tammi, Helsinki.
- Salminen, Esko (2007): *Päättymätön sota 1918. Sisällissota julkisessa sanassa 1917–2007*. Edita, Helsinki.
- Soikkanen, Hannu (1969): *Kansalaissota dokumentteina 1. Valkoista ja punaista sanankäyttöä v. 1917–1918*. Tammi, Helsinki.
- Suomen vapausota vuonna 1918 VI*, toim. Kai Donner (1926). Gummerus, Jyväskylä.
- Tommila, Päiviö (1989): *Suomen historiankirjoitus. Tutkimuksen historia*. WSOY, Helsinki.
- Turunen, Mirja (2005): *Veripellot. Sisällissodan surmatyöt Pohjois-Kymenlaaksoissa*. Ateena, Jyväskylä.
- Westerlund, Lars (1993): *Massakern i Jakobstad. Klubbiv, jägarprotest, privatjustis*. Folkkontraktet. Helsingfors

- Westerlund, Lars (2004a) toim.: *Venäläissurmat Suomessa*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, Helsinki. http://vnk.fi/documents/10616/622938/J0104_Ven%C3%A4l%C3%A4issurmat%20Suomessa%201914%E2%80%9322.pdf/2415ed54-b624-4a33-a3ce-300190a58cc8.
- Westerlund, Lars (2004b): Kokkolan kahakka ja suojeluskunnan mitätöimä evakuoimissopimus. Teoksessa *Venäläissurmat Suomessa 1914–1922, osa 2.1*. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja, Helsinki.